

Van Wad tot Woud; Nieuws uit de Friese natuur

Merel Zweemer

Het half jaar dat nu achter ons ligt, is verbazingwekkend rustig verlopen. De herfstmaanden verliepen vrij droog en warm. Door die warmte werden er tot laat in het najaar nog verschillende soorten insecten waargenomen. Op 1 november 2014 werden er bijvoorbeeld 21 soorten dagvlinders gezien in heel Nederland! Ook de winter hield zich niet aan de normale waarden. Er is in het Friese binnenland slechts één ijsdag geteld, een dag waarbij de temperatuur niet boven het vriespunt uitkomt. In een normale winter varieert dat van zeven op de Wadden tot elf in het oosten van Fryslân. Doordat verschillende soorten planten de hele winter bleven doorbloeien, leek het alsof het voorjaar ergens halverwege december al was begonnen. In deze rubriek stellen we u op de hoogte van de laatste nieuwtjes op het gebied van de natuur in Fryslân. We zetten enkele van de meest opmerkelijke natuurwaarnemingen op een rij. Indien u een mooie Friese ontdekking heeft gedaan waarvan u anderen op de hoogte wilt stellen, laat dit dan weten door te mailen naar mzweemer@gmail.com.

Figuur 1. Blauwe kiekendief, Vriescheloër Vennen (Gr) 8 maart 2012 (foto Jeroen Helmers).

Slaapplaatsstelling Blauwe kiekendief

De FFF-Slaapplaatsentelgroep Fryslân heeft ook dit jaar een aantal slaapplaatsstellingen voor de Blauwe kiekendief (*Circus cyaneus*) georganiseerd. De muizenplaag, die vooral in het zuidwesten van Fryslân heeft plaatsgevonden, zorgde niet alleen voor geweldige aantallen muizenetende broedvogels, zoals de Velduil (*Asio flammeus*) en de Ransuil (*Asio otus*), maar ook roofvogels waren de afgelopen winter in grote getale aanwezig in de provincie. De

slaapplaats in de voormalige zomerpolder Holwerd-oost (Noord-Fryslân Bûtendyks) is pas sinds 2011 bekend, maar blijkt wel een van de belangrijkste te zijn. Vanaf anderhalf tot een uur voor zonsondergang trekken de Blauwe kiekendieven naar de slaapplaats. De kiekendieven worden geteld tijdens het invliegen, want eenmaal geland zijn ze niet terug te vinden in de ruigte van de zomerpolder. Uit de telling blijkt dat de juveniele vogels het eerst komen invliegen en ook vrij snel een slaapplek opzoeken. De volwassen

Tabel I. Overzicht getelde aantallen Blauwe kiekendieven op de slaapplaats bij Holwerd in de winter 2014/2015.

	5-10	1-11	2-12	6-1	1-2
Juveniel	7	21	6	7	20
Adulte vrouw	1	8	27	15	26
Adulte man	6	14	20	15	28
Totaal	14	43	53	37	74

dieren komen doorgaans iets later en blijven nog een tijd boven de polder vliegen alvorens de slaapplek op te zoeken. De resultaten van de provinciale slaapplekstellingen van Blauwe kiekendieven zullen worden gepubliceerd in roofvogeltijdschrift *De Takkeling*. Op pagina 36 het overzicht van de maandelijkse tellingen van 1 oktober 2014 t/m 1 februari 2015.

Zeldzame wintergasten

Van 1 januari tot 24 februari werd er een Bonte kraai (*Corvus cornix*) gezien in de weilanden bij Tersoal, noordoostelijk van Sneek (figuur 2). Bonte kraaien zijn van oudsher wintergasten in Nederland. Als broedvogel waren ze in de twintigste eeuw al zeldzaam. Tegenwoordig zijn er jaarlijks nog enkele broedgevallen op de Waddeneilanden, al betreft dit doorgaans geen zuivere paren, maar hybriden met de Zwarte kraai (*Corvus corone*). Als wintergast neemt hun aantal al af sinds de jaren '40 van de vorige eeuw. 's Winters zijn er alleen nog in het noordoosten van het land kleine aantallen Bonte kraaien te vinden. Elders in het land zijn ze erg zeldzaam. De eerste vogels arriveren gewoonlijk tussen half oktober en half november. Vanaf maart trekken de vogels weer naar hun broedareaal in de ons omliggende landen. De aanwezigheid van een Bonte kraai op het Friese platteland was dus met recht bijzonder te noemen.

Figuur 2. Bonte kraai, Tersoal 8 februari 2015 (foto Merel Zweemer).

Figuur 3. Kleine burgemeester tweede kalenderjaar (geboren 2014) met tweede kalenderjaar Zilvermeeuw, Leeuwarden 1 april 2015 (foto Arno Niehof).

Figuur 4. Vrouwkje Noordse winterjuffer, de Weerribben 2 mei 2007 (foto Peter de Boer).

Van 30 maart tot en met 1 april zat er een andere zeldzame wintergast in Leeuwarden, namelijk een Kleine burgemeester (*Larus glaucooides*). Deze soort broedt op Arctische rotskusten, waar ze nestelen op richels van steile kliffen. De vogels overwinteren doorgaans op IJsland en in het noorden van Groot-Brittannië. Als dwaalgasten komen ze ook wel aan de Nederlandse kust voor, meestal in havengebieden. Ze vangen vis en scharrelen daarnaast een kostje bij elkaar tussen menselijk afval. In Leeuwarden vlogen er twee Kleine burgemeesters rond. Aan het verenkleed was te zien dat het om vogels van verschillende leeftijden ging: een tweede- (figuur 3) en een derdejaars vogel. Het is bijzonder om maar liefst twee individuen van deze zeldzame meeuwensoort zo ver van zee aan te treffen.

Aanwezigheid Noordse winterjuffer onderzocht

De Noordse winterjuffer (*Sympecma paedisca*) is een zeldzame libellensoort in Nederland (figuur 4). In de voortplantingstijd zijn ze te vinden in petgaten in laagveenmoerassen, meestal met lisdodde en riet. Locaties waar de Noordse winterjuffer zich nog voortplant zijn de Weerribben, de

Wieden en het Kuinderbos. In Fryslân is deze juffer in het voorjaar in lage dichtheden in de Lendevallei en de Rottige Meente te vinden. Om te overwinteren zoeken ze beschutting in heidevelden, pijpenstrootjevelden en (moeras)bossen met ondergroei van grassen. Op 4 en 11 januari 2015 werden op de Blesdijkerheide in totaal zeven overwinterende exemplaren van de Noordse winterjuffer aangetroffen. Deze soort wordt zwaar beschermd door de Flora- en Faunawet. De aangetroffen individuen zullen worden gevolgd tot aan het voorjaar, wanneer ze hun overwinteringsgebieden op de hogere zandgronden gaan verlaten om naar hun voortplantingsgebieden te trekken.

Op Facebook is inmiddels weer de pagina 'Libellenwerkgroep Friesland De Hynstebiter' actief. Op deze pagina worden nieuwtjes over libellen gedeeld en worden excursies aangekondigd.

Eindejaars Plantenjacht

In 2014 organiseerde FLORON voor het eerst een telling van nog bloeiende plantensoorten rond de jaarwisseling. Dit in navolging van de in Engeland bestaande New Years Plant Day, die sinds 2012 georganiseerd wordt door de zusterorganisatie van FLORON, de Botanical Society of England and Ireland (opgericht in 1838!). De weersomstandigheden waren vrij gunstig; in december was het in ons land warm: rond Kerstmis kwamen temperaturen van circa tien graden voor. Na de Kerst werd het wel kouder met een enkele vorstnacht, maar in Fryslân viel in de waarneemperiode (van Kerstmis tot en met 4 januari) geen sneeuw van enige betekenis. In onze provincie deden achttien waarnemers aan de telling mee. Waarnemingen konden via vier kanalen worden doorgegeven: email, website (plantenjacht.nl), Facebook en Twitter. FLORON heeft de resultaten van de telling in een rapportage samengevat, maar geen onderscheid gemaakt tussen de uitkomsten per provincie. Het betreft hier dus landelijke resultaten.

Welke soorten bloeien er nu allemaal rond deze tijd?

In totaal werden 383 verschillende soorten geturfd. Het bleek daarbij voor 97 procent om algemene soorten te gaan. De grootste groep bestond uit de eenjarigen. Iets minder dan de helft van de soorten begint al in het voorjaar met bloeien en bloeit dan zo'n drie tot zes maanden en soms dus ook nog steeds aan het einde van het jaar. Opvallend is dat er maar zeer weinig echte voorjaarsbloeiers zijn gevonden. Opvallende voorjaarsbloeiers, zoals Vroegeling (*Erophila verna*), Klein hoefblad (*Tussilago farfara*), Speenkruid (*Ficaria verna*) en Gewone dotterbloem (*Caltha palustris subsp. palustris*) vormden samen slechts 2% van de waarnemingen. In de top drie stonden: Madelief (*Bellis perennis*), Straatgras (*Poa annua*) en Gewone paardenbloem (*Taraxacum officinale*).

Gertie Papenburg en Henk Jansen maakten op 30 december 2014 een wandeling door het beekdal van de Lauwers vanaf het begin aan de Fryske Dyk net ten noorden van de Kale Weg bij Surhuisterveen tot aan het van Starckenborghkanaal in Stroobos. De meest opvallende bloeiende soort die door hen werd aangetroffen, was de Gewone dotterbloem in één van de hooilandjes van de Petten bij Peebos (landelijk vijf keer gemeld). Bij Buitenpost werd een bloeiende Dagkoekoeksbloem (*Silene dioica*) gezien (figuur 5). Ook de door hun aangetroffen Gele ganzenbloem (*Glebionis segetum*) werd landelijk maar vier keer bloeiend gevonden. In de landelijke rapportage zijn meer details, ook omtrent het bloeien van de diverse ecologische groepen te vinden. Het zou mooi zijn als de data komend jaar ook per provincie beschikbaar komen!

Figuur 5. Dagkoekoeksbloem, Buitenpost 25 december 2014 (foto Gertie Papenburg).

Staat deze plant er nog?

Op dit moment speelt er bij FLORON het project 'Staat deze plant er nog?', waarbij waarnemers door heel Nederland een atlasblok kunnen claimen om oude vindplaatsen van bijzondere planten te doorzoeken. De waarnemers gaan op zoek naar zeldzame plantensoorten die tussen de vijf en vijftien jaar geleden voor het laatst op die locatie zijn gezien. FLORON wil graag actuele waarnemingen van deze soorten hebben om de landelijke trend beter te kunnen bepalen. Als een km-hok recentelijk goed is geïnventariseerd en de soort niet is gevonden, dan wordt aangenomen dat de soort definitief uit het km-hok verdwenen is. Vervolgens wordt de betreffende waarneming ook niet (meer) op de kaart weergegeven. Behalve Habitatrichtlijnsoorten en heel zeldzame plantensoorten, is ook een aantal exoten opgenomen waarvan het van belang is om te weten hoe bestendig de populaties zijn. Meedoen kan door een atlasblok te claimen op www.verspreidingsatlas.nl/biodiversiteit/actualisering-vaatplanten.aspx

Merel Zweemer
De Boorne 15
8939 BS Leeuwarden
mzweemer@googlemail.com